

ΤΟ «ΣΧΕΔΙΟΝ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ *

ΤΟΥ Κ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ Δ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΑ

I

Πολλοί οί παράγοντες του προβλήματος. Ἐλάχιστος ὅμως ὁ χρόνος στή διάθεσή μας γιά κριτική ἀνάλυση καί γιά συνθέσεις ὀργανικές. Ἔτσι, συνοπτική ἢ εἰσηγήσή μου. Μὲ τὴ συζήτηση, πού θὰ ἀκολουθήσῃ, θὰ σταθῇ ἴσως δυνατὸ νὰ ἀποσαφηνισθοῦν πληρέστερα μερικὲς ἔστω ἀπὸ τὶς κεντρικὲς ἀπόψεις μας. Διεπιστημική στή συγκρότησή της ἢ συγκέντρωση αὐτὴ καί διεπιστημικά στή δομὴ των τὰ ἀναπτυξιακὰ καί τὰ ἐκπαιδευτικὰ θέματα. Ὅντως, μοναδικὴ εἶναι ἡ εὐκαιρία γιά μιὰ πολὺπλευρὴ θεώρηση τῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος - τῆς Παιδείας τοῦ Γένους.

Ξεκινῶ ἀπὸ δύο εὐρύτερες ἔρευνες, συναφεῖς μεταξύ των. Ἡ πρώτη εἶναι σχετικὴ μὲ τὰ «νέα» Πανεπιστήμια. Εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναλάβω τὸ συντονισμό τοῦ ἔργου μιᾶς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς (διακλαδικῆς στή συνθεσὴ της). Πολύτιμα τὰ στοιχεῖα (Data) πού ἔχουν συγκεντρωθῆ, ἂν καὶ ἀνεπεξέργαστα ἀκόμη. Ἡ δευτέρα στοιχεῖα (Data) πού ἔχουν συγκεντρωθῆ, ἂν καὶ ἀνεπεξέργαστα ἀκόμη. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ εἰσηγήσή μου. Μὲ τὴ συζήτηση, πού θὰ ἀκολουθήσῃ, θὰ σταθῇ ἴσως δυνατὸ νὰ ἀποσαφηνισθοῦν πληρέστερα μερικὲς ἔστω ἀπὸ τὶς κεντρικὲς ἀπόψεις μας. Διεπιστημική στή συγκρότησή της ἢ συγκέντρωση αὐτὴ καί διεπιστημικά στή δομὴ των τὰ ἀναπτυξιακὰ καί τὰ ἐκπαιδευτικὰ θέματα. Ὅντως, μοναδικὴ εἶναι ἡ εὐκαιρία γιά μιὰ πολὺπλευρὴ θεώρηση τῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος - τῆς Παιδείας τοῦ Γένους.

Ξεκινῶ ἀπὸ δύο εὐρύτερες ἔρευνες, συναφεῖς μεταξύ των. Ἡ πρώτη εἶναι σχετικὴ μὲ τὰ «νέα» Πανεπιστήμια. Εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναλάβω τὸ συντονισμό τοῦ ἔργου μιᾶς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς (διακλαδικῆς στή συνθεσὴ της). Πολύτιμα τὰ στοιχεῖα (Data) πού ἔχουν συγκεντρωθῆ, ἂν καὶ ἀνεπεξέργαστα ἀκόμη. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ εἰσηγήσή μου. Μὲ τὴ συζήτηση, πού θὰ ἀκολουθήσῃ, θὰ σταθῇ ἴσως δυνατὸ νὰ ἀποσαφηνισθοῦν πληρέστερα μερικὲς ἔστω ἀπὸ τὶς κεντρικὲς ἀπόψεις μας. Διεπιστημική στή συγκρότησή της ἢ συγκέντρωση αὐτὴ καί διεπιστημικά στή δομὴ των τὰ ἀναπτυξιακὰ καί τὰ ἐκπαιδευτικὰ θέματα. Ὅντως, μοναδικὴ εἶναι ἡ εὐκαιρία γιά μιὰ πολὺπλευρὴ θεώρηση τῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος - τῆς Παιδείας τοῦ Γένους.

Πρῶτα, ὀρισμένες παρατηρήσεις (βλ. τὸν τίτλο τοῦ θεματός μας) στὸ «Σχέδιον Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος» δηλαδὴ στὸ γενικὸ πλαίσιο τῶν ἐρευνῶν μας. Ἔργο τὸ «Πρότυπο» αὐτὸ τοῦ ΚΕΠΕ, τοῦ γνωστοῦ ἐλληνικοῦ ἰδρύματος οἰκονομικῶν ἐρευνῶν.

* Ἀνακοίνωσις γενομένη εἰς τὸ εἰς Ἀθήνας συνελθόν Παγκόσμιον Συνέδριον Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων τοῦ Ἐξωτερικοῦ μεταξύ 23 - 30 Αὐγούστου 1973.

Πρόκειται για μιὰ ἐκτεταμένη συλλογική ἐπιστημονική ἔρευνα. Ἀπὸ μιὰ εὐρύτερη σκοπιά, θὰ μπορούσε νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ ὄλο μελέτημα εἶναι ἐντεταγμένο στὸ γενικώτερο κίνημα τοῦ καιροῦ μας, ἓνα κίνημα ἐπιστημονικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ἀνθρωπιστικό καί, προφανῶς, αἰσιόδοξο στὶς ἀφετηρίες καί τοὺς προσανατολισμούς του. Στόχοι τοῦ κινήματος αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἱστορίας, τοῦ κοινωνικοπολιτιστικοῦ «γίνεσθαι», ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχομε συνηθίσει νὰ ἀποδίδωμε μὲ τὶς ἔννοιες «μοῖρα», «σύμπτωση», «ἀστάθμητοι παράγοντες», συγκρούσεις οἰκονομικοῖδεολογικῆς ἢ, πῶς θετικά, «ὁ σχεδιασμός τοῦ μέλλοντος» - ἐνὸς μέλλοντος ἐπιθυμητοῦ ὅσο καί ἐφικτοῦ. Τολμηρές, βέβαια, οἱ σκέψεις αὐτές. Τὰ ἐγχειρήματα αὐτά. Ἀλλὰ καί θετικός ὁ ὄπλισμός τοῦ κινήματος - οἱ ἀδιάλειπτες κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καί, προφανῶς, ὁ ὄλο καί βαθύτερος, ὁ ὄλο καί πῶς ἀδέσμευτος σήμερα ἀπὸ τὶς χθεσινὲς συνήθειες καί στάσεις στοχασμός. Ἐπίμονα εἶναι τὰ αἰτήματα, μᾶς λέγουν οἱ δημιουργικά μετέχοντες στὸ κίνημα αὐτὸ (οἱ θεμελιώνοντες τὴν «ἐπιστημονική μελλοντολογία»), νὰ πειθαρχήσωμε τὰ εὐρήματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν βιοεπιστημῶν, τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν σὲ ἀνανεωμένα συστήματα ἀξιῶν, ἔτσι ὅπως τὰ ἐπεξεργάζονται ἐναγώνια στὶς ἡμέρες μας οἱ ἀνθρωπιστικῆς σπουδῆς. Μέτρο ἀλάθητο ἢ «ποιότητα» τοῦ ἀτομικοῦ καί συλλογικοῦ βίου, ἢ πολυσήμαντη αὐτὴ διάσταση πὸς ὄλο καί θὰ σμικρύνεται, ἂν τὰ ὅσα ἐπιτελοῦμε καθημερινὰ ἐξακολουθήσουν νὰ διατηροῦν τὰ στοιχεῖα τῆς ἰδιοτέλειας, τῆς ἀρρυθμίας. Γνωστὰ ὅλα αὐτά.

Ἀπὸ τὰ πῶς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τοῦ «Προτύπου» (καλύπτει τοῦτο τὴν κρίσιμη γιὰ τὸ ἑλληνικὸ μέλλον περίοδο ὡς τὸ 1985), τὰ ἐνδεικτικώτερα ἴσως εἶναι ἡ «συλλογικότητα» στὴν ὄλη ἔρευνα (Team Work), κάτι τὸ σχετικῶς νέο στὸ χῶρο τῶν ἑλληνικῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιδόσεων ὅσο καί κάτι τὸ ἰδιαζόντως ὑποσχετικό. Ἐπειτα, τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης καί ἡ ἐπιμέλεια στὴν ἀναζήτησι καί τὴ διακρίβωσι δηλωτικῶν μεγεθῶν, ροπῶν, φαινομένων σὲ ὄλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τῆς Χώρας. Ἡ κριτικὴ ἀνάλυσι ὄλων τούτων τῶν δεδομένων καί οἱ θετικῆς ἐν πολλοῖς προεκτάσεις (Projections)—ἐγχειρήματα τοῦτο δυσχερῆς ἀκόμη καί γιὰ τὶς πῶς προχωρημένες σὲ ἐξειδικευμένες ἐμπειρίες ἐπιστημονικῆς ὁμάδες. Ἡ ἀναζήτησι καί ἡ διατύπωσι ἐναλλακτικῶν λύσεων. Ἡ σαφήνεια στὰ ὀριστικώτερα συμπεράσματα. Ἡ εὐθύτητα, τέλος, στὶς εἰσηγήσεις γιὰ μιὰ «κυβερνητικὴ πολιτικὴ» (πολιτικὴ ἔθνικῆ, κοινωνικὴ, οικονομικὴ, πολιτιστικὴ γενικῶς) ὄλο καί πῶς συνεπῆ πρὸς τὰ αἰτήματα (καί τὶς δυνατότητες πῶς) γιὰ μιὰ ἑλληνικὴ κοινωνία «σύγχρονη», «ἐμπειρη» (Knowledgeable).

Τὰ θεμελιακά κατηγορήματα τῶν δύο αὐτῶν ἐνοιῶν; Προφανῶς, «σύγχρονη», «ἐμπειρη» ἑλληνικὴ κοινωνία θὰ ἦταν ἢ κοινωνία ἢ ἱκανὴ νὰ ἐμπλουτίζη ἔγκυρα καί ἐγκαιρα τὶς ἐμπειρίες τῆς γιὰ μιὰ πραγματιστικὴ ἀντιμετώπισι τοῦ συνολικοῦ προβληματισμοῦ τῆς. Νὰ ἀνανεῶνη ὁμαλὰ τοὺς ποικίλους (τοὺς ἀπείρους) ρυθμιστικούς μηχανισμούς τῆς. Νὰ διατηρῆ ἐνεργὸ τὴν πολιτιστικὴ τῆς «ταυτότητα» (ἔτσι ὅπως θὰ μπορούσε νὰ συνυφαίνεται ἀπὸ τὰ πῶς γόνιμα στοιχεῖα τῆς συνολικῆς Ἑλληνικῆς Ἐμπειρίας). Νὰ καθιστᾷ αἰσθητὰ δημιουργικὴ τὴν

Ἀπὸ μιᾶ ἀποψη πλησιέστερη πρὸς τὸ θέμα μας, βαθύτατα παιδευτικὸ εἶναι τὸ ἔργο ὄλων τῶν θεσμῶν, τῶν ἰδρυμάτων, τῶν ρυθμιστικῶν διαδικασιῶν. Ἡ οἰκογένεια, ἡ γειτονιά, τὸ χωριό, ἡ πόλη, οἱ ποικίλες ἐνώσεις, τὸ πολιτικὸ κόμμα, τὰ κέντρα παροχῆς ὑπηρεσιῶν — κάθε ὁμάδα καὶ κάθε ἐργοτάξιο καὶ «σχολεῖο» (καλὸ ἢ κακὸ). Παιδεία καὶ ζωή, ὅπως πάντοτε ὑπογραμμίζεται, εἶναι ἔννοιες ταυτόσημες.

Μὲ τίς παρατηρήσεις μου αὐτὲς θίγω, ἀπλῶς, τὸ μεγάλο θέμα τῆς «μὴ συστηματικῆς παιδείας» (τῆς ἀγωγῆς, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς ἐπιμορφώσεως). Ἀποφασιστικῆς σημασίας εἶναι τὰ σύνδρομα τῆς παιδείας αὐτῆς. Ὅντως, ἡ πορεία ἀτόμων καὶ ὁμάδων στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο τῆς «ὀριμάνσεως» πρὸς τὴν «ὀριμότητα» (στόχος αὐτὸς ἀδιάλειπτα μετακινούμενος, ἰδιαίτερα στοὺς καιροὺς τούτους τῶν ἐπίσης ἀδιαλείπτων μεταλλαγῶν) ἐπηρεάζεται καὶ βαθύτατα καὶ ἀμεσώτατα ἀπὸ τὰ «διδάγματα» τοῦ ἴδιου τοῦ βίου μας στὴν ἀπειρία τῶν συνεξαρτήσεών του μὲ τίς ἐκφάνσεις τοῦ συνολικοῦ περιβάλλοντος — τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοτεχνητοῦ (Man Made Environment). Γνωστὲς οἱ θέσεις αὐτές.

Πάντως, εἶναι (κυρίως) ἡ «συστηματικὴ παιδεία» ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ τὴ στιγμή αὐτὴ — ἐκεῖνη τὴν ὁποία παρέχει τὸ Ἐθνικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Σύστημα, στὸ ὁποῖο ἡ κοινωνία ἐπενδύει μέρος τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, μέρος πολύτιμο ἀπὸ τὸ δυναμικὸ τῆς σὲ γενικὲς καὶ ἐξειδικευμένες ἐμπειρίες καί, φυσικά, προσδοκίαις ἐναγώνιες γιὰ καρποὺς (Outputs) καὶ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς.

III

Κοινὴ σχεδὸν στοὺς κύκλους τῶν εἰδικῶν ἐρευνητῶν εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι τὸ Ἐθνικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Σύστημα ἐλάχιστα θὰ μπορούσε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία στὴν κίνησή της πρὸς ὅσα στὸ «Πρότυπο» προβάλλονται ὡς ζωτικοὶ στόχοι τῆς — στὴν πιεστικὴ, δηλαδή, ἀνάγκη τῆς νὰ διασφαλίσῃ ἔγκαιρα τὸν ἐπιστημονικοπολιτικὸ ὄπλισμό, τὸν ἀπαραίτητο γιὰ ἐμπειρες προσαρμογῆς καὶ ἀναπροσαρμογῆς στὸ σημερινό, στὸν αὐριανὸ κόσμον τῶν ἀενάων μετασχηματισμῶν.

Ἀναχρονιστικὴ, ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις, εἶναι ἡ δομὴ τοῦ «Συστήματος». Πολλὰς οἱ ἐλλείψεις. Πολλὰ τὰ ἀνασταλτικά, τὰ ἀρνητικά, τὰ ἀντινομικά στοιχεῖα. Παρὰ τίς κατὰ καιροὺς σύντονες φροντίδες τῆς Πολιτείας (ἂν καὶ φροντίδες γιὰ αὐξήσεις μᾶλλον τῶν συναφῶν μεγεθῶν παρὰ γιὰ ἀλλαγὰς στὶς γενικὲς θεωρήσεις καὶ στὶς διαδικασίες), παραδοσιακὴ ἐν πολλοῖς παραμένει ἡ «συστηματικὴ» ἑλληνικὴ παιδεία. Ἐστραμμένη, συγκινησιακὰ πῶς πολὺ καὶ ὀλιγώτερο δημιουργικά, στὸ παρελθόν. Στενά, δογματικά, δεσμευτικά «ἐλλαδοκεντρικὴ» — κἀτὶ τοῦτο τὸ ἀναγκαῖο στοὺς κρίσιμους καιροὺς τῶν ὀραίων ἀγῶνων γιὰ τὴν ἔθνικὴ ἀναγέννηση καὶ ὀλοκλήρωση, ἀλλὰ κἀτὶ τὸ ὀλιγώτερο συνεπὲς πρὸς ὅσα συνιστοῦν τὰ μηνύματα καὶ τὰ αἰτήματα τῶν ἡμερῶν μας γιὰ ἀμεσώτερον πῶς τὴν ἑλληνικὴ συμμετοχὴ στὶς εὐρύτερες διαδικασίες παραγωγῆς καὶ διακινήσεως ὕλικῶν

λους τομείς τῆς κοινωνικοπολιτιστικῆς ζωῆς, τῶν νέων, τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, πού φιλοδοξοῦν νὰ διαδραματίσουν ρόλους ὑπευθύνους στὴ διαμόρφωση τῆς «ἐμπειρῆς» κοινωνίας, γιὰ ἓνα ἀνανεωμένο, δυναμικό, δημοκρατικό (σύγχρονο καὶ ἐμπειρο) Ἐθνικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Σύστημα. Στὰ χέρια μας εἶναι τὸ ὄλο ἔργο τῶν εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν Παιδείας. Τὰ μελετήματα τῶν ὑπευθύνων παραγόντων τῶν Ἰδρυμάτων Ἀνωτάτης Παιδείας. Ὑπηρεσιακὲς ἐκθέσεις. Ὑπομνήματα τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Ὀργανώσεων. Εἰσηγήσεις μερικῶν Fulbright Professors καὶ ἄλλων ξένων ἐμπειρογνομόνων. Τὸ ἔργο τῆς Γεν. Διευθύνσεως Ἀνωτάτης Παιδείας. Οἱ ἔρευνες τῶν οἰκείων Ἐδρῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων. Ἡ ἔγκυρη ἀρθρογραφία στὸν Τύπο.

Ἐκτεταμένο, ὄντως, τὸ ὕλικό αὐτὸ ὅσο καὶ ἔκδηλες κάτω ἀπὸ τίς γραμμὲς οἱ ἀνησυχίες καὶ φροντίδες ὅτι «κάτι δὲν πάει καλά» καὶ ὅτι «κάτι τὸ νέο» πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ σὲ ὅλα τὰ διαζώματα τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαιδευτικῆς πυραμίδος. Φυσικά, δὲν μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι τὰ μελετήματα αὐτὰ πλησιάζουν τὸ ἐλληνικὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα στὴν ὁλότητά του. Στὴν ὀργανικὴ συνεξάρτηση τῶν συντελεστῶν του. Πρόκειται γιὰ μελετήματα μερικὰ καὶ ὄχι γιὰ συνθέσεις ὀλοκληρωμένες. Μποροῦμε ὅμως νὰ διακρίνωμε στὸ ἔργο αὐτὸ ὀρισμένα ἐνδιαφέροντα, ὑποσχετικά δεδομένα — τὴν ἀμβλυνση (στὴ μελέτη) τῶν γνωρίμων ἰδεολογικοπολιτικῶν ἀντιθέσεων. Τὴ γενίκευση τῆς ἀντιλήψεως ὅτι πολλὰ εἶναι τὰ γόνιμα στοιχεῖα στίς προηγούμενες ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις. Τὴ θέση, τέλος, ὅτι οἱ παράγοντες πού καθορίζουν τὸ σημερινὸ ἐκπαιδευτικὸ προβληματισμὸ δὲν διατηροῦν πιά ἀνέπαφη τὴν παραδοσιακὴ ἰδιοτυπία των, ἢ, πῶς συγκεκριμένα, ὅτι πολλὰ πρέπει νὰ δανειστοῦμε ἀπὸ τὴν προχωρημένη ξένη ἐκπαιδευτικὴ ἐμπειρία.

IV

Ἀπὸ τὴν πλευρά μου, στὴν ἔρευνα ξεκινῶ, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὸ «Σχέδιον Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος» — ἀπὸ τὴν πληρέστερη, δηλαδὴ, μελέτη τῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητος στὸ σημερινὸ δυναμισμό καὶ τὸν προβληματισμὸ της. Ἀπὸ τὰ μελετήματα πού ἀνέφερα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐπιτελοῦνται στὸ χῶρο τῆς «συστηματικῆς» παιδείας ἄλλων κοινωνιῶν (κοινωνιῶν ἀνεπτυγμένων, ἀναπτυσσομένων, μεγάλων, μικρῶν, γειτονικῶν). Πέρα ἀπὸ τίς ἄμεσες ἐμπειρίες μας, πλήρης σχεδὸν εἶναι ἡ διεθνὴς βιβλιογραφία στὰ χέρια μας. Ἰδιαίτερος πολῦτιμα εἶναι τὰ συγκριτικὰ μελετήματα τῆς UNESCO, τοῦ Ὀργανισμοῦ Οἰκονομικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως, τῆς Διεθνοῦς Τραπεζῆς, προσφάτων Διεθνῶν Συνεδρίων, ἄλλων ἰδρυμάτων ἐρέυνης.

Ἀνάμεσα στὰ δόκιμα αὐτὰ μελετήματα θὰ ξεχώριζα καὶ θὰ πρόβαλα τὸ μελέτημα «Ὁ Ἄνθρωπος τοῦ 21ου Αἰῶνος» — μέρος τοῦτο εὐρυτέρων ἐρευνῶν μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Εὐρώπη τοῦ Ἔτους 2000», καθὼς καὶ τὰ πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου (Ἀπρίλιος 1973) στὸ Βέλγιο μὲ θέμα «Εὐρώπη καὶ Ἀνωτάτη Παιδεία». Βαθύτατος εἶναι ὁ στοχασμὸς τῶν εὐρωπαϊῶν συνέδρων σχετικὰ μὲ τίς εὐκαιρίες καὶ τὰ

μέσα για την διασφάλιση στο «νέο» εὐρωπαϊο τοῦ φιλοσοφικοῦ, τοῦ πολιτιστικοῦ, τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ὀπλισμοῦ του ποῦ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὰ μηνύματα καὶ τὶς ἀνάγκες στὶς ἡμέρες μας γιὰ μιὰ «νέα» Εὐρώπη — γιὰ μιὰ Εὐρώπη ἐνωμένη, στὶς θεμελιακὲς κοινωνικὲς, οἰκονομικὲς, πολιτικὲς ἐπιδιώξεις καὶ πολυεθνικῆ, πολυμορφικῆ στὶς πολιτιστικὲς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς τῆς.

Οἱ πιὸ ἐνδιαφέρουσες ἀρχὲς ποῦ ξεπηδοῦν ἀπὸ τὰ συγκριτικὰ αὐτὰ μελετήματα ; Τὰ μηνύματα καὶ τὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν ἀδιάλειπτη ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση (Rolling Reform) σὲ ὅλες τὶς κοινωνίες καί, ἰδιαίτερα, στὶς πολιτιστικὰ συγγενέστερες μετὴν ἑλληνικὴ κοινωνία ;

Ἀπάντηση ὀλοκληρωμένη θὰ ἀπαιτοῦσε χρόνο πολὺ. Ἔτσι, ἐπιλέγω καὶ συνοψίζω.

— Ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα στὴν πολιτιστικὴ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος κινήματα τὰ ἐκπαιδευτικὰ μεταρρυθμιστικὰ ἐγχειρήματα ἀπὸ τὴν ἐπομένῃ σχεδὸν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στὶς πρῶτες γραμμές, οἱ Ἠνωμένες Πολιτείες. Ἡ Ἰαπωνία. Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη. Οἱ Σκανδιναβικὲς Χῶρες. Τὸ Ἰσραήλ. Καί, φυσικά, ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις, οἱ γειτονικὲς Χῶρες. Προαγωγικὲς, προφανῶς, οἱ παιδευτικοφιλοσοφικὲς θεμελιώσεις στὶς ἀνοικτὲς κοινωνίες καὶ ἀνασταλτικὲς στὶς κλειστὲς κοινωνίες. Κοινὴ ὅμως εἶναι ἡ πίστη ὅτι ἡ παιδεία (ἡ ἀγωγή, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ἐπιμόρφωσις) ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερο κοινωνικὸ θεσμὸ γιὰ ἓνα ὄλο καὶ καλύτερο μέλλον.

— Δικαίωμα ἀναφαίρετο ἡ παιδεία καὶ χρέος ἀπὸ τὰ πρωτεύοντα τῆς Πολιτείας νὰ διασφαλίζη σὲ ὅλους ἴσες εὐκαιρίες καὶ μέσα γιὰ παιδευτικὲς ἐπιδόσεις. Βασικὸ τοῦτο αἴτημα, ἀλλὰ καὶ πράξις σὲ κάθε προχωρημένη δημοκρατικὴ κοινωνία. Στὸ σημεῖο τοῦτο μιὰ παρένθεσις — σὲ κοινωνίες στὶς ὁποῖες τὸ οἰκονομικὸ εἰσόδημα σχηματίζεται μετὰ βᾶσις τοὺς κανόνες τῆς ἐλευθέρου οἰκονομίας, ἢ «δωρεάν παιδεία», ἐκεῖνη πέρα ἀπὸ τὴν «ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις», δὲν εἶναι, κατ' ἀνάγκην, μέτρο δημοκρατικόν. Δημοκρατικὴ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ εἶναι ἐκεῖνη ποῦ διασφαλίζει ἐπαρκῆ τὰ οἰκονομικὰ μέσα στὰ «ταλέντα», στοὺς ἰδιαίτερα ἱκανοὺς νέους καὶ σὲ ὅσους ἔχουν περιορισμένους τοὺς οἰκογενειακοὺς πόρους, ἔτσι ποῦ ὅλοι αὐτοὶ νὰ βαδίζουσιν ἀπερίσπαστοι ἀπὸ ὑλικὲς φροντίδες πρὸς τὸν πολυσήμαντο στόχο τῆς «Self - Realization» καὶ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς προσφορᾶς τῶν στὴν κοινωνικὴ ζωῆ.

— Ἡ παιδεία στὶς δημοκρατικὲς χῶρες ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερο ἐξισωτικὸ καὶ συνεκτικὸ κοινωνικὸ θεσμὸ (Education as Equalizer). Ἔτσι, ὄλο καὶ πιὸ στενὰ ἀποβαίνουν στὶς κοινωνίες αὐτὲς τὰ περιθώρια γιὰ «ἰδιωτικὴ» ἐκπαίδευσις, ἰδιαίτερα τῶν προεφήβων καὶ τῶν ἐφήβων (τῆς ἡλικίας τῶν πρώτων ὅσο καὶ μονιμωτέρων προσανατολισμῶν, στάσεων, προτιμήσεων). «Μετανάστες στὴν ἴδια τῶν τῆ χώρα» ἀποβαίνουν, συχνά, οἱ νέοι ποῦ δὲν ζοῦν τὴν ἐφηβία τῶν στὸ κοινόν, στὸ «δημόσιο» σχολεῖο τῆς ἐθνικῆς κοινότητος.

— Ἐθνικὴ ἢ παιδεία σὲ κάθε προηγμένη κοινωνία, θεμελιωμένη, δηλαδή, φιλοσοφικὰ καὶ πραγματιστικὰ στὴν οἰκεία ἐθνικοπολιτιστικὴ παράδοσις, ἀλλὰ

καὶ «ὕπερεθνική», κατ' ἀναπόφευκτη πιά ἀναγκαιότητα, στὶς ἐπεκτάσεις, στὶς ἐπαφές, στὰ γενικά σύνδρομά της. Δημιουργικός, συνεχῆς πρέπει νὰ εἶναι ὁ «διάλογος» μεταξύ τῶν Ἐθνικῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συστημάτων, ἂν δημιουργικὲς ἐπίσης πρέπει νὰ ἀποβαίνουν οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν μελῶν τῆς διεθνοῦς κοινότητος.

— Ἀδιάλειπτη ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης τῆς Παιδείας (ἐπιστήμης γενικῆς, διακλαδικῆς στὰ ἀντικείμενα τῶν ἐρευνῶν καὶ στὴ μεθοδολογία της) καὶ πρωτεύουσα ἡ θέση της στὰ ἀκαδημαϊκὰ προγράμματα τοῦ συγχρόνου πανεπιστημίου.

— Ἡ παιδεῖα παρέχεται καὶ θὰ παρέχεται στὸ ἐξῆς στὰ ἀστικά κυρίως κέντρα. Διαρκῆς ἡ ἀστικοποίηση τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι, πιστικὴ εἶναι ἡ ἀνάγκη (ἀλλὰ καὶ πολλὲς οἱ εὐνοϊκὲς εὐκαιρίες) γιὰ νέα διαρθρωτικὰ σχήματα, γιὰ μεγάλες σχολικὲς μονάδες, γιὰ «πολυδύναμα» (Comprehensive) προγράμματα σπουδῶν, γιὰ νέες μορφὲς παιδευτικῶν ἐπαφῶν μεταξύ «σχολείου» καὶ «ζωῆς».

— Αἴτημα δημοκρατικὸ - παιδευτικὸ ἢ «κινητικότητα» (Mobility) μέσα στὸ «Σύστημα». Ἀρχικὰ ξεκινήματα μαθητῶν, φοιτητῶν, διδασκόντων δὲν πρέπει νὰ συνιστοῦν ἀξεπέραστα νομικά, κοινωνικά, ἐπαγγελματικὰ ἐμπόδια γιὰ ἀναπροσανατολισμούς, γιὰ μετατάξεις, γιὰ κινήσεις δημιουργικὲς πρὸς κάθε κατεύθυνση.

— Ἀποφασιστικοὶ σήμερα οἱ ρόλοι τῶν Ἰδρυμάτων Ἀνωτάτης Παιδείας, ιδιαίτερα τώρα πού ἡ προχωρημένη γνώση (τόσο ἡ ἱκανότητα γιὰ γενικὲς θεωρήσεις ὅσο καὶ οἱ ἐξειδικευμένες ἐμπειρίες) ἀποτελεῖ τὸ πολυτιμώτερο «ἐθνικὸ κεφάλαιο» καί, συνάμα, τὸν κύριο δείκτη τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως μιᾶς κοινωνίας.

— Πολυσήμαντη ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, εἰδικὰ ὅταν ἡ ἐκπαίδευση αὐτὴ θεμελιώνεται στὴν πλατύτερη δυνατὴ ὑποδομὴ γενικῆς παιδείας καὶ ὅταν συνέχεται ὀργανικὰ τόσο μὲ τὶς ἄλλες μορφὲς παιδείας ὅσο καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ κέντρα ἐρεύνης καὶ παραγωγῆς.

— Τεράστια ἐθνικὴ «ἐπιχείρηση» τὸ Ἐθνικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Σύστημα καί, ἔτσι, πιστικὴ ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν πιὸ προχωρημένων κατακτήσεων τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ὅλο καὶ πιὸ σύνθετα βλήματα ὀργανώσεως, διοικήσεως, ἐποπτείας, ἐπενδύσεων καὶ διαχειρίσεως, ἐλέγχων καὶ ἀξιολογήσεων τῆς ἀποδοτικότητος, ἀναρρυθμίσεων ὀργανισμῶν μεγάλων.

— Ἀπαραίτητος ὁ «προγραμματισμός» τῆς ἐκπαιδεύσεως, δηλαδὴ ἡ πειθάρχηση τῶν στόχων τοῦ «Συστήματος» στοὺς στόχους δοκίμων ἀναπτυξιακῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικοπολιτιστικῶν προγραμμάτων. Ἀλλά, σχετικὴ πάντοτε ἡ πειθάρχηση αὐτῆ. Ὑπέρτατο ἀτομικὸ ἀγαθὸ ἡ παιδεῖα, ἡ σύμφωνη μὲ τὶς ἀτομικὲς δυνάμεις καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα. Ἔτσι, ἐξωτερικοὶ φραγμοὶ γιὰ τὴν ἀπόκτησὴ της, ὅσο κι' ἂν συνιστοῦν ἀνάγκες γιὰ πραγματοποιήσεις εὐρυτέρων κοινωνικῶν στόχων, δὲν παύουν νὰ διατηροῦν «ἀντιδημοκρατικὸ» καί, σὲ τελευταία ἀνάλυση, «ἀντικοινωνικὸ» χαρακτήρα.

— Ἐκτεταμένους οἱ κατακτήσεις τῶν ἐπιστημῶν σχετικὰ μὲ τὴν πολύπλοκη διαδικασία «φοίτηση, μάθηση, ἀπασχόληση» καὶ ἀδιάλειπτες οἱ ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις μὲ βάση τὶς κατακτήσεις αὐτές. Γνώριμες ἔννοιες, ὅπως οἱ ἔννοιες σχολεῖο, διδάσκων, διδασκαλία, προγράμματα σπουδῶν, ἐξετάσεις, βαθμολογία,

διοίκηση, έποπτεία, διαχείριση, προγράμματα σπουδών, μορφές σπουδής, άξιολογήσεις, διακινήσεις του σπουδαστικού πληθυσμού, ακαδημαϊκός χρόνος, έρευνα, έκδόσεις, εϋθύνες και ρόλοι των ποικίλων συντελεστών της ζωής του (κοινωνία, πολιτεία, διδάσκοντες, διοικούντες, σπουδασταί), μηχανισμοί και διαδικασίες άνανεώσεων και άναπροσαρμογών, σχέσεις προς άλλα ιδρύματα, ή θέσις του μέσα και έναντι του όλου Έθνικού Έκπαιδευτικού Συστήματος της οικείας χώρας — όλα αυτά έχουν προσλάβει πιά νέες διαστάσεις και νέα χαρακτηριστικά. Τοϋτο, προφανώς, έξ αιτίας των συγχρόνων γενικών κοινωνικοπολιτιστικών θεωρήσεων και, ειδικότερα, κάτω από τὰ αίτήματα για τήν όλο και βαθύτερη κατανόηση της συνολικής συσσωρευμένης έμπειρίας. Για τó συνεχή έμπλουτισμό (με τήν επιστημονική έρευνα) της έμπειρίας αυτής. Για τήν χρήση της, τέλος, με ύπατο στόχο τήν «ποιότητα» της ζωής.

— Πλείστα είναι τὰ άλλα πολυσήμαντα έγχειρήματα στο χώρο της άνωτάτης παιδείας, ή θεμελίωση π.χ. των μεταπτυχιακών σπουδών σε ένα πρόγραμμα τετραετών πανεπιστημιακών σπουδών με διαρκώς διευρυνόμενη τή «διεπιστημική» ύποδομή (Inter-Disciplinary Programs). Ή ένταξη των Τεχνολογικών «Κολλεγίων» στην άνωτατη βαθμίδα του «Συστήματος». Το «άνοικτό» πανεπιστήμιο. Ή «άδιάλειπτη» (Continuous) παιδεία. Και, τó πιό ένδεικτικό, ή έπιβολή, ιδιαίτερα μάλιστα σε κοινωνίες που δανείστηκαν πολλά από τήν προχωρημένη άμερικανική εκπαιδευτική έμπειρία (Ίαπωνία, Ίσραήλ, άλλες), του θεσμού Junior College ή Community College — του διετούς μεταγυμνασιακού ιδρύματος που, χάρις στα «πολυδύναμα» προγράμματα σπουδών, έκπληρώνει μιá διπλή άποστολή, δηλαδή (πρώτα) να παρέχη δίπλωμα (Terminal Program) σ' αυτή ή έκείνη τήν επαγγελματική εξειδίκευση και (δεύτερο) να όδηγη (Transfer Program), με βάση ώρισμένες διαδικασίες, στο τρίτο έτος της οικείας πανεπιστημιακής Σχολής. Μέρος όργανικό του «ύποσυστήματος» (sub-System) της Άνωτάτης Παιδείας ό θεσμός αυτός. Ίδιαίτερα σημαντικός για τήν Ελλάδα (έπείγομαι να τó τονίσω και άλί), άν τόν ίδουμε από τή σκοπιά σειράς όλόκληρης ιδιούτων κοινωνικοπαιδευτικών και οικονομικών δεδομένων και, ευρύτερα, από τή σκοπιά μιáς πραγματιστικής έλληνικής χωροταξικής πολιτικής.

V

*Όντως, ριζικοί είναι οί μετασχηματισμοί στο διεθνή χώρο της παιδείας — στη θεωρία και στην πράξη. Παρά τοϋτο, «παραδοσιακό» άκόμη στη δομή, στίς λειτουργίες του παραμένει τó Έλληνικό Έθνικό Έκπαιδευτικό Σύστημα. Έτσι, εϋεξήγητες είναι οί πιέσεις των πολλών, των ειδικών, της ίδιας της Πολιτείας για άνανεώσεις έκτεταμένες.

Ήλλά, ποιό τó «Σύστημα» που θά μπορούσε να ύπηρετη άμεσώτατα τούς γενικούς και ειδικούς στόχους του «Προτύπου» — μιáς επιστημονικά θεμελιωμένης άναπτυξιακής πολιτικής της Χώρας; Νομίζω ότι ή θετική άπάντηση δέν θά βρα-

δύνη νά δοθῇ. Γενική ἔχει ἀποβῆ ἢ ἀνησυχία γιά τήν παιδεία. Ὅλο και βαθύτερη ἢ συνειδητοποίηση τῆς ἐκτάσεως και τοῦ χαρακτήρος τῶν συναφῶν μεταρρυθμίσεων. Ἐντατική ἢ ἔρευνα. Κατάλληλη ἴσως ἢ στιγμή τούτη τῶν ὑποσχετικῶν ἀνοιγμάτων, τῶν ἐναγωνίων ἀναζητήσεων, τῶν φροντίδων γιά μιὰ δυναμική δημοκρατική ἑλληνική κοινωνία.

Δέν θά προχωρήσω περισσότερο. Παρατηρῶ, ἀπλῶς, πρῶτα, ὅτι οἱ συντελεστές τοῦ «Συστήματος» (φιλοσοφικοπαιδευτικές θεμελιώσεις, ὄργανωση και διοικήσεις, μῶρφωσις τῶν διδασκόντων, διαδικασία «φοίτησις - μάθησις», «στέγασις» τῆς διαδικασίας αὐτῆς, μηχανισμοὶ ἐλέγχου και ἀξιολογήσεων, ἐπενδύσεις και διαχειρίσις, ἔρευνα και μηχανισμοὶ ἀξιοποιήσεως τῶν συναφῶν εὐρημάτων, σχέδιαχείρισις, ἔρευνα και μηχανισμοὶ ἀξιοποιήσεως τῶν συναφῶν εὐρημάτων, σχέσεις με τοὺς ποικίλους κοινωνικοὺς θεσμοὺς) πρέπει νά ἐπανεξετασθοῦν με βάση, τῇ φορά αὐτῇ, τὸ πολυσήμαντο δεδομένο τῆς ὀργανικῆς συνεξαρτήσεώς των. Καί, δεύτερο, ὅτι οἱ ἐπιστημονικῆς και πρακτικῆς ἐκπαιδευτικῆς κατακτήσεις στίς ἀνοικτῆς ὅσο και προηγμένες κοινωνίες θά μπορούσαν νά βοηθήσουν στήν ὀρθή ἀντιμετώπιση τοῦ συνολικοῦ σχεδὸν ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβληματισμοῦ, ἀκριβῶς ὅπως ἡ ξένη ἐμπειρία ἔρχεται νά δώση λύσεις ἔγκυρες στοὺς τομεῖς π.χ. τῆς παραγωγῆς, τῶν ἐπικοινωνιῶν, τοῦ σχεδιασμοῦ τῶν ἀστικῶν κέντρων, τῆς οἰκολογίας κ.κ.

Πάντως, ἀν ἐξεϊδίκευα τίς παρατηρήσεις μου, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν γνωρισμάτων ἐνὸς «νέου» Ἐθνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συστήματος τῆς Ἑλλάδος θά ξεχώριζα και θά ὑπογράμμιζα ἰδιαίτερα :

— Τὴν «ἀποκέντρωση» — με τὴν ἔννοια, πρῶτα, τῆ λειτουργία στοῦ «Κέντρο» θεσμῶν ἰκανῶν νά ἐπεξεργάζωνται ἔγκυρα τοὺς γενικοὺς και ἐιδικοὺς σκοποὺς τῆς ἐθνικῆς παιδείας. Νά μελετοῦν τὰ προγράμματα σπουδῶν στίς θεωρητικῆς θεμελιώσεις των. Νά τελοῦν σὲ ἐπαφή με τὰ συμβαίνοντα στήν παιδεία τῶν ἄλλων θεμελιώσεις των. Νά ἐκδίδουν καθοδηγητικὰ μελετήματα. Νά συντονίζουν τοὺς «παιδευτῶν». Νά ἐκδίδουν καθοδηγητικὰ μελετήματα. Νά συντονίζουν τοὺς «παιδευτῶν». Νά ἐκδίδουν καθοδηγητικὰ μελετήματα. Νά καθορτικοὺς» ρόλους ὄλων γενικὰ τῶν θεσμῶν και ἰδρυμάτων τῆς κοινωνίας. Νά καθορίζουν τὸ minimum τοῦ ὀπλισμοῦ (γνώσεις, στάσεις, προτιμήσεις, ἐκφράσεις) ποὺ κάθε ἐκπαιδευτικῆ βαθμίδα και μονάδα πρέπει νά διασφαλίζει στοὺς διδασκόμενους και νά προβαίνει, με βάση ἐπιστημονικὰ κριτήρια, στοὺς ἐνδεικνυμένους ἐλέγχους και ἀξιολογήσεις. Νά ἐτοιμάζη τὰ νομοσχέδια και νά διαφωτίζη συστηματικὰ Βουλὴ και Κοινωνία γιά τὴ σημασία των. Πολλὰ εἶναι τὰ ξένα «πρότυπα» τὰ ἀπαραίτητα γιά τὴν ὄλο και πληρέστερη διαμόρφωσι και ἐκτέλεσι τῶν ἔργων τούτων. Καί, δεύτερο, τῆ λειτουργία στίς ἐπτὰ μεγάλες διοικητικῆς μονάδες ἐκπαιδευτικῶν θεσμῶν ἰκανῶν νά μελετοῦν τὰ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα στήν ὀργανικὴ συνεξάρτησή των με τὸ συνολικὸ προβληματισμὸ τῆς χωροταξικῆς μορφοδόξ. Νά ἐνημερώνουν τὸ «Κέντρο». Νά ρυθμίζουν τὰ διαρθρωτικὰ σχήματα. Νά καθορίζουν τοὺς παιδευτικοὺς ρόλους τοῦ χωριοῦ, τῆς κομποδόξ, τοῦ «πόλου ἑλξέως». Νά μορφώνουν «τοπικὰ» τοὺς «ντόπιους» διδασκάλους, ἰδιαίτερα ἐκείνους τοῦ προσχολικοῦ και τοῦ πρώτου σχολικοῦ (πενταετοῦς ἢ τετραετοῦς) κύκλου. Νά διασφαλίζουν τὴ δημιουργικὴ συνεργασία μεταξὺ ὄλων τῶν ἰδρυμάτων τῆς περιοχῆς (τοῦ νηπιαγωγείου, τῶν κέντρων γενικῆς παιδείας, τῶν

τεχνικών σχολών, του Community College, του πανεπιστημίου). Νά μελετοῦν τὰ τοπικά προγράμματα σπουδῶν στὴ συνεξάρτησή των πρὸς τοὺς γενικοὺς ἔθνικοὺς παιδευτικοὺς στόχους καὶ πρὸς τὶς τοπικὲς πηγὲς καὶ ἀνάγκες. Νά ρυθμίζουν τὰ θέματα τοῦ οἰκείου προϋπολογισμοῦ. Νά ἐκμεταλλεύωνται στὸ ἀκέραιο τὶς δυνατότητες πού παρέχει ἡ προχωρημένη ἐκπαιδευτικὴ τεχνολογία — νά μετατρέπουν, μὲ ἄλλους λόγους, τὴν ὅλη χωροταξικὴ μονάδα σὲ ἓνα ζωντανὸ παιδευτικὸ περιβάλλον.

— Τὴν «εὐρύτητα» — μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀποστολῆς (τοῦ «Συστήματος») νά παρέχη παιδεία σὲ ὅλους τοὺς πολίτες ἀπὸ τὴν προσχολικὴ ἡλικία ὡς τὶς μεταπτυχιακὲς σπουδὲς καί, πῶς πέρα, νά καλύπτῃ τὶς ἀδιάλειπτες ἀνάγκες γιὰ ἐπιμόρφωση καὶ μετεκπαίδευση. Νά διασφαλίζῃ τὴν παιδευτικὴ προσφορά τῶν μεγάλων Ὄργανισμῶν, ὅπως π.χ. ἡ ΔΕΗ, ὁ ΟΤΕ, τὰ Κέντρα Ἐρευνῶν, ἡ ἰδιωτικὴ Ἐπιχείρησις, ἡ κρατικὴ Ὑπηρεσία. Νά ἀπλώνῃ τὴν εὐεργετικὴ του ἐπίδρασι πέρα ἀπὸ τὰ ἔθνικὰ σύνορα, ἔτσι πού νά ἀξιοποιῆ πλήρως τὸ ὅλο καὶ ἐπαυξανόμενον ἐπιστημονικὸ καὶ πολιτιστικὸ δυναμικὸ τῶν ξένων πολιτῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Νά δημιουργῇ τὶς προϋποθέσεις γιὰ σπουδὲς στὴν Ἑλλάδα ὅλο καὶ περισσότερο ξένων νέων. Νά «διαλέγεται» δημιουργικὰ μὲ τὰ Ἐθνικὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συστήματα ὄλων τῶν κοινωνιῶν.

— Τὴν «οἰκονομία» — μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ «δημόσια» ἐκπαίδευση, «ἐπιχειρησιακὸς» θεσμὸς συντηρούμενος κυρίως ἀπὸ τοὺς φορολογουμένους πολίτες, θὰ ὀργανώνεται καὶ θὰ λειτουργῇ ἔτσι, ὥστε τὰ «παραγόμενα ἀγαθὰ» (οἱ ἄμεσα χρησιμοποιούμενες ἀπὸ τὴν κοινωνία ἐπιστημονικὲς καὶ ἐπαγγελματικὲς ἐμπειρίες, καθὼς καὶ οἱ δυνάμεις καὶ ἐμπειρίες πού συνιστοῦν καὶ διασφαλίζουν τὴν «ποιότητα» τῆς ζωῆς), νά μὴ ὑστεροῦν τῶν συναφῶν ἐπενδύσεων καὶ τῶν προσδοκιῶν.

— Τὸ «δυναμισμό» — μὲ τὴν ἔννοια ὅτι, χάρις στὶς ὀρθὲς πάντοτε φιλοσοφικοπαιδευτικὲς θεωρήσεις καὶ χάρις στὴ συστηματικὴ ἔρευνα, θὰ διασφαλίζῃ τρόπους γιὰ τὴν ἀδιάλειπτη ἀναπροσαρμογὴ στὰ ὅλο καὶ νέα δεδομένα τῆς δυναμικῆς ζωῆς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

VI

Φυσικά, ἡ ἀναδόμησις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συστήματος προϋποθέτει ὀρισμένη «στρατηγικὴ» — ἔργο τοῦτο, κυρίως, τῶν ἐπιστημόνων πού ἔχουν ἀποδοθῆ στὴ συστηματικὴ μελέτη τῆς ἐπιστήμης τῆς Παιδείας στὸ πλῆθος τῶν πηγῶν καὶ τῶν κλάδων τῆς. Περιωρισμένα εἶναι πιά τὰ περιθώρια στὶς σύγχρονες κοινωνίες γιὰ ὑποκειμενισμούς, γιὰ ἀντιλήψεις ἐκπαιδευτικὲς πού ἔχουν συνυφανθῆ, ἀποκλειστικά, μὲ δεδομένα τοῦ παρελθόντος.

Ἀπὸ μιὰ εἰδικότερη ἄποψη, ἡ ἐνδεικνύομενη μέθοδος σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἐγχειρημάτων εἶναι ἡ μέθοδος πού καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἔννοια «σύστημα» (Systems Analysis). Μελετήματα μερικὰ πάνω στὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο συντελεστὴ τοῦ «Συστήματος», νομοθετήματα βιαστικά σ' αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο διάζωμα τῆς ἐκπαιδευτικῆς πυραμίδος, μέτρα μὴ πειθαρχημένα σὲ ἓνα

γενικό «πλάνο» (Master Plan) δὲν ὀδηγοῦν παρὰ σὲ «κτίσματα παράνομα», σὲ «οἰκοδομὲς ἐκτὸς σχεδίου πόλεως» (στὴ γλῶσσα τῶν πολεοδομῶν). Μὲ ἄλλα λόγια σὲ ἐπαυξήσεις μᾶλλον τῶν σημερινῶν ἀντινομῶν ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὑποφέρει ἡ ἑλληνικὴ παιδεία.

Ἔτσι, πρῶτα, ἀναγκαία ἡ κατὰστροφη τοῦ γενικοῦ μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος. Ὁ Βασικὸς περὶ Παιδείας Νόμος τῆς Χώρας — ἓνα σύγχρονο γενικό νομικό πλαίσιο μὲ σαφῆ τὴν παιδευτικὴ φιλοσοφία. Μὲ ἔγκυρα διατυπωμένες τὶς γενικὲς ἀρχὲς καὶ τὶς γενικὲς διαδικασίες γιὰ τὴν διακίνησι μέσα στὸ «Σύστημα» τοῦ ἑλληνικοῦ σπουδαστικοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἑνὸς τετάρτου τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ στὰ χρόνια ποὺ θ' ἀκολουθοῦν. Ἀλλὰ καὶ μὲ πλατεῖα τὰ περὶθώρια γιὰ πρωτοβουλίες δημιουργικὲς ἀπὸ μέρος στελεχῶν μὲ ἀναμφισβήτητὴ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξειδίκευση καὶ μὲ δοκιμασμένο τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης.

Ἐνα «μοντέρνο» Ἐθνικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Σύστημα θὰ μπορούσε νὰ φέρῃ τὴν Ἑλλάδα (λέγαμε σὲ μιὰ πρόσφατη συνάντησή μας μὲ στελέχη τῆς UNESCO διεθνῶς γνωστά), σὲ σχετικὰ σύντομο μάλιστα χρονικὸ διάστημα, πολὺ κοντὰ, ἂν ὄχι καὶ δίπλα στὶς πιὸ προηγμένες ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς κοινότητες ποὺ κινοῦνται ὑποσχετικὰ στὸ δρόμο πρὸς τὴν δημιουργία τῆς νέας Εὐρώπης.

Ἔτοιμος γιὰ ἀριθμούς, γιὰ συγκεκριμένα παραδείγματα, γιὰ τὶς ἀναγκαῖες ἀποσαφηνίσεις στὴ διάρκεια τῆς συζητήσεως ποὺ θὰ ἀκολουθήσῃ.